

گوچان...

[بلاقوکه کان](#) ▾ [ژنه‌فتن](#) ▾ [مۆلتى ميديا](#) ▾ [هونهر](#) ▾ [ئەدەب](#) ▾ [هزز](#) ▾ [دهستېك](#)

هونه‌ری ژماره‌یی

هونه‌ری ژماره‌یی (دیجیتال ئارت) چيي؟ پىناسە و تىگەشتن لە ميديا نوى

ئە: گەيلان عەبدوللا

٢٥ شىوه‌كارى ئادارى ٢٠٢٣

هونه‌ری ژماره‌یی¹ بە بەراورد بە تەكニك و ديزاين پىگەيەكى هونه‌ری ھەيە و كۆمەلەيەكى ھەمەجۆرە لە جۆرەكانى داهىنان لە كاريکى هونه‌ری بە بەكارهىنانى تايىبەتمەندىيەكانى زمانى ديجيتال.

هونه‌ری ژماره‌ي زاراوه(تىرم) يكى تازه‌يە بە لە بەرچاوگرتى پەرسەندن و پىشىكەوتتى تەكەلۇزىيا كە چەندىن بوارى جىا لە خۆ دەگرىت. بۇيە هونه‌ری

¹ (l'art numérique)

دیجیتال بابه‌تی به‌رده‌وامی لیکلینه‌وه و به‌دواداچوونه، که ئەمەش وا دەکات پىناسە‌کىرىنى بە شىوه‌يەكى جىڭىر ئەستەم بىت.

هونه‌رى دیجیتال بەستراوھتەوه بە تاقىكىرىنەوه و زانست و پۇشىنېرىيى بەكاربەر و تەكىنەلۆزىياوه. لەوانەيە كارى هونه‌رى دیجیتال بىبىتە ھۆى ھاوكارىي نىوان هونه‌رمەند و تىمىكى لىكولەر و بەرناમەرىيىز و ئەندازىيار و دىزاينەر. وەك وتمان هونه‌رى دیجیتال خۆى لە زۆر بوارى جىادا دەدۇزىتەوه و ھەر بۆيە پانتايىيەكى زۆر لە كارە هونه‌رىيەكانى وەك نمايشى زىندۇو (spectacle vivant) يان هونه‌رى شىوه‌كارى دەگرىتەوه.

هونه‌رى دیجیتالى بەرهەمېكى بەرنامە بۆكراو و پروگرامسازە، کە جىڭىر نەكراوه. كۆدىك لە شىوه‌يى زمانى دووانەيى پىكھاتووه كە شىوه و ھەيکەلى خۆى ئاشكرا دەکات.

زۆربەي كات پەيوەندىيەك لە نىوان كارە هونه‌رىيە دیجیتالىيەكان و بىنەر لە رىيگەي بىنىن و دەنگ و دەستلىدان(لەمس) دروست دەبىت... ئەمەش پەيوەندىي ئاسايىي نىوان بەرهەمېكى هونه‌رى و بىنەر دەگۇرۇت. بىڭومان تەكىنەلۆزىيائى دیجیتال و ميدىاى كارلىيکەر بەرنگارىي بىرۇكە تەقلیدىيەكانى كارى هونه‌رى و هونه‌رمەند دەبىتەوه، كە كارەكە كرانەوهىك دروست دەکات چونكە ئەو كارلىيکەر دەنگى كارلىيکەر زۆر جار رېيگە دەدات كۆدىك لە كارەكە دروست بىت و گەشە بکات. هونه‌رمەند لە بەرهەمەيىنانى كارىكى دیجیتالى دروستكەر و ميدىاكار و ئاسانكەرى كارلىيکەر دەنگى كارەكە كارەكانىتى.

لە سەرتادا، هونه‌رى دیجیتال ئامرازە داهىتنەر و جۇراوجۇرەكانى پەيوەست بە زمانى دیجیتال كۆ دەکاتەوه. لە سالانى ۱۹۶۰، هونه‌رى ژمارەيى لە دونيائى هونه‌رى ھاواچەرخدا گەشەيى كرد و خۆى سەپاند. چەند تايىەتمەندىيەكى جىاواز وەك راستى مەجازى²، راستى گەورەكراوه، هونه‌رى دەنگى و

² la réalité virtuelle

وينه‌دار³، هونه‌ري و‌چه⁴ و هونه‌ري کارليکه⁵ لـخـق ده‌گريت. و هـبـيـهـ بـهـ بـهـ لـهـ بـيرـكـرـدـنـ بـهـ سـهـرهـهـ لـدانـيـ هـونـهـريـ نـيـتـ⁶، فـوتـوقـگـرـافـيـ دـيـجـيـتـالـيـ وـ هـونـهـريـ پـوـبـوتـيـ کـهـ ئـهـماـنهـشـ دـهـچـيـتـهـ خـانـهـيـ هـونـهـريـ ژـمـارـهـيـيـهـ وـهـ.

هونه‌ري ژـمـارـهـيـ (ديـجـيـتـالـ ئـاـپـتـ) چـىـ لـهـخـقـ دـهـگـريـتـ وـ جـوـرـ وـ كـارـهـ هـونـهـريـيـهـ كـانـيـ چـينـ؟

- 1 وـينـهـكـيـشـانـيـ دـيـجـيـتـالـيـ
- 2 فـوتـوقـگـرـافـيـ دـيـجـيـتـالـيـ
- 3 دـيـجـيـتـالـ ئـهـنـسـتـهـلـهـ يـشـنـ
- 4 قـيـديـقـ، ئـهـنـيمـهـ يـشـنـ وـ وـينـهـيـ جـوـولـاـوـ
- 5 هـونـهـريـ نـيـتـ وـورـكـ وـ ئـهـنـتـهـرـنـيـتـ
- 6 هـونـهـريـ سـوـفـتوـئـرـ
- 7 هـونـهـريـ کـارـليـكـهـ
- 8 هـونـهـريـ فـوتـومـونـتـاـزـ
- 9 مـيـديـاـيـ نـوـيـ
- 10 پـيـكـسـلـ ئـارتـ

³ l'art audiovisuel

⁴ l'art génératif

⁵ l'art interactif

⁶ Net-art

پیناسه‌ی جوهرکانی هونه‌ری دیجیتالی

وینه‌کیشانی دیجیتالی

له دهیه‌ی ۱۹۹۰ ده رکه‌وت و ته کنیکی نه ریتی به کارهینانی پهندگی ئاوی و رهندگی پونی و دانانی پهندگ به توپه‌ل (imasto painting) له خو ده گریت. له کاتیکدا هونه‌رمه‌ند به به کارهینانی کومپیوتئر، تابلیت و پیتوسی دیجیتالی وینه‌کان ده کیشیت، به لام خودی پروسوکه هاووشیوه‌ی نیگارکیشان به که ره‌سته ته قلیدیه‌کان نییه. وینه دیجیتالیه‌کان تایبەتن به وینه بینراوه‌کانی هونه‌ری کومپیوتئر وک دووباره‌کردن و شیواندنی تو خمه‌کان، هندیکجار ده کریت بیتنه هۆی وینه‌کردنی ئېستراکت یان تابلۆی سى پهندگندی که به هه‌مان شیوه له به کارهینانی واقیعی مه‌جازی. وک بەرنامه‌ی⁷ (Tilt Brush) Andrej Ujhazy گوگل و کاره‌کانی هونه‌رمه‌ندانی وک ئاندری یوجه‌یزی (Alexandra Gorczynski) و ئەلیکساندرا گورجزن‌سکی (Ujhazy) به نمودونه.

Andrej Ujhazy

⁷https://www.google.com/search?q=Tilt%20Brush&tbo=isch&tbs=rimg:CbcL0EZRwc9NYTd gDDhSCyEG&rlz=1C5CHFA_enIQ868IQ868&hl=en&sa=X&ved=0CB0QullBahcKEwi40diFrpr yAhUAAAAAHQAAAAAQCw&biw=1284&bih=700

فوتوگرافی دیجیتال

فوتوگرافی دیجیتال، به کارهای تئو و وینانه دهگریته و که له واقعیه و گیراون و له پیکه وینه و سکان و وینه سه ته لایت و توماره گونجاوه کانی دیکه که به رده ستون بؤ ئەنجامدانی کاریکی هونه ری. زور جار به لیکدان و تیکه لکیشانی ئەو پارچانه که هەلده بژیردرین، سنووره کان لیل دهکات و تیکه یشتني ئیمه له راستی ده شیوینیت. تەکنیکه تەقلیدییه کانی کولاز و کۆکردن و ھی تو خمه کان و ھەروهه تیکه لکردنی کەرهسته بیزراوه کان له ریگه تەکنۆلۆژیای مۆرفینگه وه⁸، به شیکن لهم چین و جوره وینه دیجیتال که هونه رمه ندانی وەک نانسی بورسون (Nancy Burson) و دانیال کانوگار (Daniel Canogar) و توماس رووف (Thomas Ruff) و ئەندریس گورسکی (Andreas Gorský) رابه رایه تى دەکەن.

Andreas Gorský

⁸ morphing technology

https://www.google.com/search?q=morphing%20technology&tbo=isch&tbs=rimg:Ca3_14P75tfkYYSt025uG7Vg7sgIMCgIIABAAOgQIABAA&rlz=1C5CHFA_enIQ999IQ999&hl=en-US&sa=X&ved=0CB0QuIIBahcKEwj4loHXs5n3AhUAAAAHQAAAAQBg&biw=1526&bih=1150

دیجیتال ئەنسىتەلەيشن

دیجیتال ئەنسىتەلەيشن لە نزىكەوە پەيوەندى بە ھەيکەلسازى يان پەيکەرتاشىيەوە ھەيە بۆ سروشتى سى رەھەندىيەكەي بەلام نىشانەكارى (typology) نوى لە پەيوەندى بە بىنەر پىشىكەش دەكەن. زۆربەي كات، ئەم جۆره كاره ھونەرييانە دەكرىت كارلىك بن لەگەل بىنەر — واتا داخلىرىدىن و بەشدارىكىرىنى سەردىنيكەران بە (جوولەي جەستە، دەنگ و لەمس) لە كارەكىاندا. لە بەرامبەردا ئەم كاره ھونەرييانە بىنەر نقوومى ژينگەيەكى نوى و بۆشايىيەكى سەرسۈرھىنەر يان گۈرىنى سروشتى دەوروبەريان دەكرىن وەك راستى مەجازى (⁹VR) و راستى گەورەكراو (¹⁰AR) نموونەي ئەم جۆره تەكىنەلۈزىيايەن.

⁹ Virtual reality (VR)

¹⁰ augmented reality (AR)

قیدیق، ئەنیمهیشن و وینه‌ی جوولاؤ

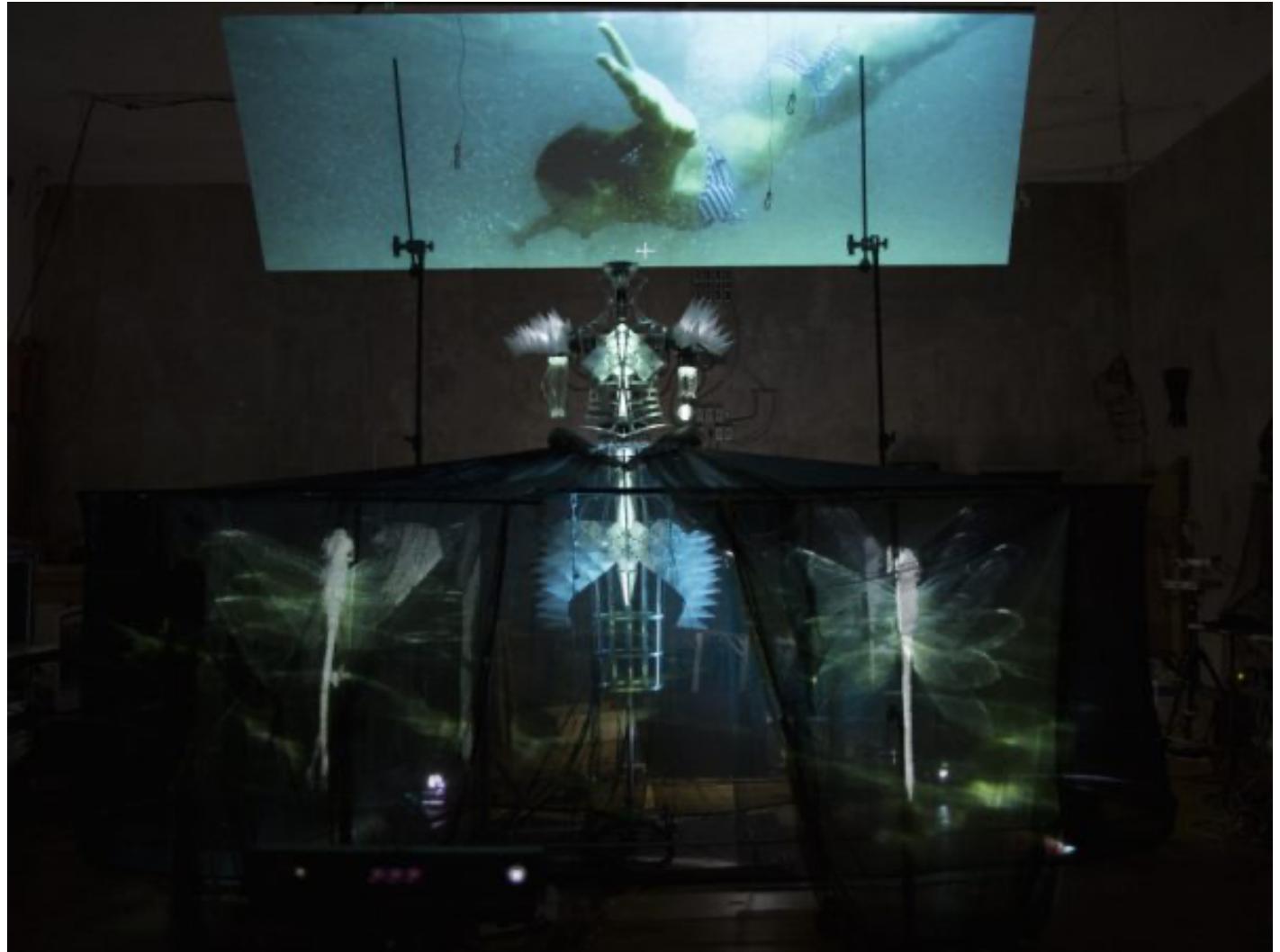
دیمەنیکی زۆر ئاشکرا سەبارەت بە پرسى واقع پیك دەھىن. ئەم تەكىنەلۆزىايدى بە جارىيەتى بە تۆماركىرىنى تەواوى پۇوداۋىك دەدات لە فەزا(بۆشايى) و لە كاتدا. لە هەمان كاتدا پروسەيلىكدا و گۈپىنى ئەوهى كە بە راستگۆبى روو دەدات. بە دوو جۆر پىناسەي وینه‌ی جوولاؤ دەكەن: لە لايەك كردى راستەوخۇ، ئەنیمهیشن و دونياى سى رەھەندى لە لايەكى تر.

وینه‌ی جوولاؤ زۆر جار پالپىشىتىكى ناوازە دەكەت بۇ گەشەكىرىنى واقىعى

مەجازى و خنكان و نقوومبۇون لە ژىنگى، ئەمەش بەستەر(لينك)ى نزىكىي

خۆى لەگەل ھونەرى ئەنسىتەلەيشن بۇون دەكەتەوە. نموونەي ھونەرمەندانى

ديجىتالى كەكار بە قىدیق دەكەن بىرىتىن لە (Toni Dove et Jacques Perconte, Yoshi Sodeoka, Ryoji Ikeda, Pipilotti Rist)

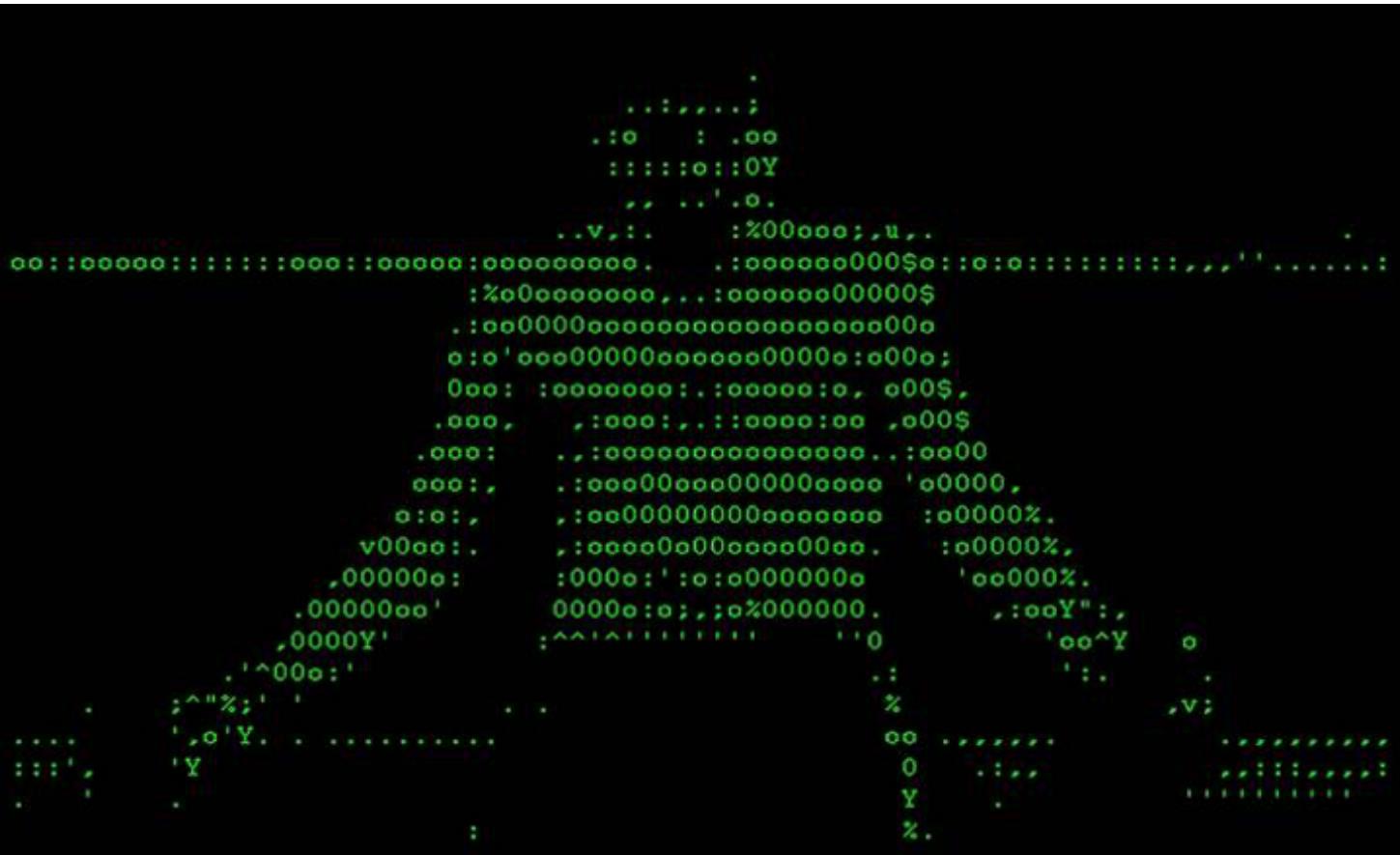
Toni Dove

هونه‌ری نیت و قرک و ئەنته‌رنیت

له ناوه‌پاس‌تى سالانى نه‌وه‌دەكان، ئەنته‌رنیت فەزايىكى چالاك بۇو بۇ تاقىكىردنەوهى كارى هونه‌رى. نیت ئارت له تىرمى ئەنگلوفۇنى وەرگىراوه، كە لىرەدا ئەنته‌رنیت وەك ناوه‌ندىكى بلاوكردنەوه و له سەرووی هەمووشيانەوه وەك فەزايىكى داهىنان و بەرهەمەھىنانى كارى هونه‌رى بەكار دىت.

نیت ئارت جۆرييکە له هونه‌رى ديجيتال، كە له رىگەي ئەنته‌رنیتەوه بلاو دەبىتەوه. ئەم جۆرە له هونه‌ر، بەرنگارى زالىتى سىيستەمى گەلەرى و مۇزەخانەكان بۇوهتەوه و تىايىدا پەيوەندىبى جوانىناسانە يان هونه‌رى، له رىگەي ئەنته‌رنیتەوه پۇو دەدات. له زۆرىيک نمۇونەكاندا، بىنەر له پەوتى پەيوەندىبى كاندا بەشدارى چالاكانە دەكات.

هونه‌رمەندانى نیت ئارت: Vuk Ćosić, Jodi.org, Alexei Shulgin, Olia Lialina, Heath Bunting, Daniel García Andújar.

Vuk Ćosić

هونه‌ری سوْفتویر

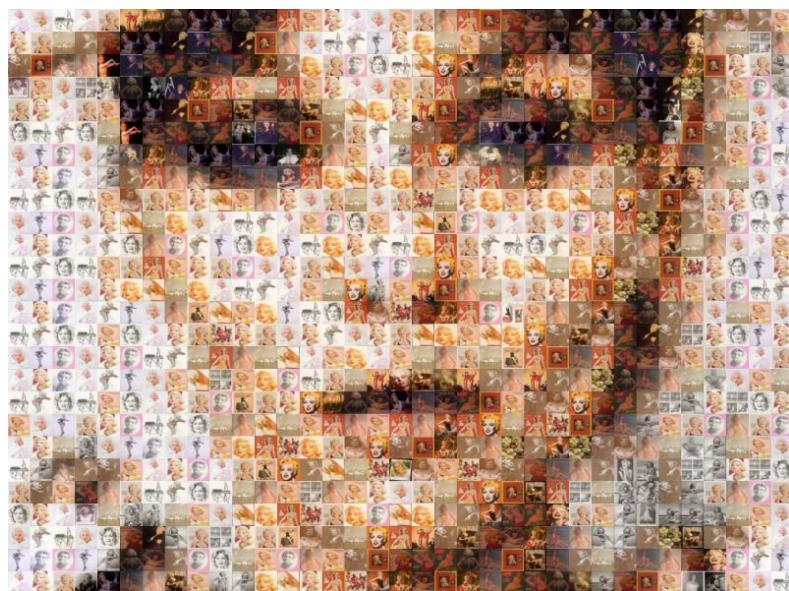
هونه‌ری سوْفتویر یان هونه‌ری کومپیوته‌ر. کاریکی هونه‌ریه که به به‌کارهینانی به‌رنامه‌سازی سوْفتویر دروست کراوه. دروستکردنی ئەم فۆرمە هونه‌ریه لەلایەن هونه‌رمەندانی تازه‌کار و پروفیشناناله که به‌دواى وینايه‌کى نويى هونه‌ردا دەگەرین لە رېگەی بە‌کارهینانی پپوگرامە کومپیوتەرییە‌کاندا و پیشکەشى بىنەری دەکەن.

پاکيچى سوْفتويرەكە دەتوانى نەرم ئامرازى بازرگانى بىت یان دىزاينىكى سوْفتويرى تايىهت، ھەندىك جار سوْفتوير یان هونه‌رەكانى کومپیوتەر دەتوانى ئاماژەيەك بن بە وینايه‌کى كارلىكى بىنراو و ھەروهە وینايه‌کى نەگۇر و نەجولاوى دىزاين كراون بۇ ئەوهى تەنها بېبىرىن.

لە كاتىكدا ھەندىك كەس هونه‌ری سوْفتوير بە ھەر جۆره هونه‌رېك دەزانن كە بە‌کارهینانى سوْفتوير دروست كرابىت، ھەندىكى تر جياوازى دروست دەكەن لەنيوان دروستكراوه ئەلكترونېيە جياوازەكان. كاتىك كارى هونه‌ری دىزاين دەكريت بۇ ئەوهى لەسەر ئىنتەرنېت نمايش بکريت، دەكريت بە هونه‌ری ئىنتەرنېت یان بە هونه‌ری براوسەر ناو بېرىت.

سەرەرای ئەو وينه ناكارلىكانە لەسەر وىب بەردەستن، ھەندىكىش يارىي ۋىدىيۈي بە جۆرىك لە هونه‌ری سوْفتوير دەزانن.

- Roy Ascott, La Plissure du Texte به نموونه: هونه‌رمەندانى سوْفتوير
Jeux – Reynald Drouhin

Reynald Drouhin

هونه‌ری کارلیککه‌ر

هونه‌ری کارلیککه‌ر، فورمیکی هونه‌ری دینامیکیه که و‌لامی بینه‌ر ده‌داته‌وه. ژانریکی هونه‌ره که بینه‌ران به جویریک له جویره‌کان به‌شداری ده‌کهن به پیش‌که‌شکردنی زانیاری بـ دیاریکردنی ده‌ئه‌نجامه‌که‌ی. به پیچه‌وانه‌ی فورمه‌کانی هونه‌ری نه‌ریتی که کارلیکی بینه‌ر ته‌نها کارلیکیکی ده‌روونیه. هه‌ندیک له ئه‌نس‌تله‌یش‌نه هونه‌رییه کارلیککه‌رکان داوا له هونه‌رمه‌ند یان بینه‌ران ده‌کهن که ببنه به‌شیک له کاره‌که، تا بینه‌ر نه‌بی به به‌شیک له کاره هونه‌رییه‌که ئه‌وا کاره‌کا ناته‌واو ده‌بیت. هه‌روه‌ها هونه‌ری کارلیککه‌ر له‌س‌ه‌ر بنه‌مای پیش‌که‌وتتی کومپیوتهر و ته‌کنه‌لوزیایه، به‌شداربو و‌لامی ئه‌و ته‌کنه‌لوزیایه ده‌داته‌وه که له‌لاین هونه‌رمه‌نده‌وه دانراوه و‌ک کاره هونه‌رییه گشتییه‌کانی .Rafael Lozano-Hemmer و daniel rozin

daniel rozin

هونه‌ری فوتومونتاز

له هونه‌ردا به‌گشتی، (مونتاز) بریتیبه له دروستکردنی پیکهاته‌یه ک له چهندین وینه پیکهوه لکیندراون بؤ ئوهی به شیوه‌یه کی هونه‌ری تیکه‌ل بن. ئهنجامه‌که‌ی کوکردنه‌وهیه کی نوییه که رهندگه وینه‌یه ک له خویدا دروست بکات، چیرۆکیک، بابه‌تیک مانای هونه‌ریی بگه‌یه نیت. ئه‌م جوره هونه‌ره له ریگه‌ی به‌کارهینانی (پروسیسی فوتوگرافی) ده‌بیت، به له‌به‌رچاوگرتنی هونه‌ری فوتوگرافی به شیوه‌یه کی نویتر، وه‌ک پروفیسیکی دیجیتالی شایسته‌یه. به‌و پییه‌ی وینه‌کان زیاتر شیوه‌یه کی ریک و پیکیان هه‌یه، فوتومونتازه‌کان زیاتر ریکخراون، که به شیوه‌ی کومه‌لیک له وینه داریژراون.

فوتومونتاز پیکهاته‌یه ک ده‌بیت له چهندین وینه که به جوریک ریکخراوه که له ریگه‌ی چهندین نموونه‌ی وینه‌ی جوراوجوره‌وه پیکهوه په‌یامیک ده‌رببن. هه‌روه‌ها ده‌توانریت زاراوه‌ی دیکه بؤ چهند وینه‌یه ک به‌کار بهینریت که وه‌ک دوو یان زیاتر له‌سهر یه ک وینه کو کراونه‌ته‌وه.

به‌کارهینانی زاراوه‌ی (کولاج) زور جار له قسه‌کردنی باودا به‌کار ده‌هینریت بؤ ئه‌وهی له‌گه‌ل فوتومونتازدا به‌کار بهیندریت. به‌لام میزه‌وی وشـه‌ی کولاج ئه‌وهمان بؤ ده‌رده‌خات که جیاوازیه‌کی دیار هه‌یه. کولاجیک به به‌کارهینانی شیوازی ته‌قلیدی (چه‌سپ کردنی وینه‌کان له‌سهر یه‌کتر). به‌لام فوتومونتاز له ئهنجامی به‌کارهینانی به‌رنامه‌ی کومپیوتوری به نموونه فوتوشوپ یان پوست پروسیسکردن دروست ده‌کریت وه‌کو کاره‌کانی هونه‌رمه‌ند Ugur Gallenkus.

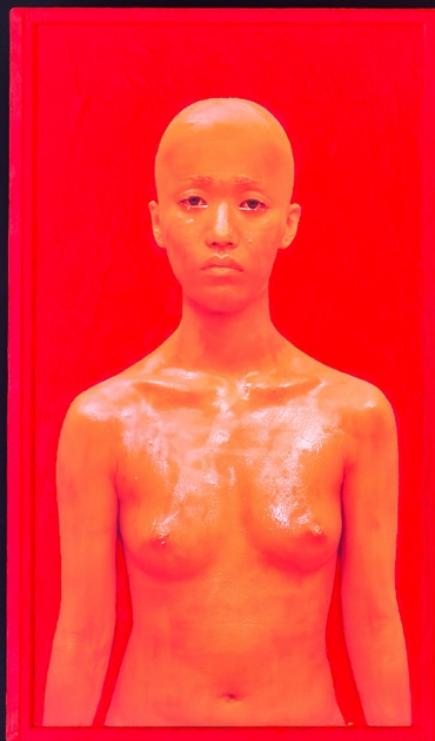

Ugur Gallenkus,

میدیایی نوئی

هونه‌ری میدیایی نوئی ئاماژه‌یه بۆ هەموو جۆره‌کانی هونه‌ری هاوچه‌رخ که به به‌کارهینانی فۆرمە‌کانی نویی تەکنەلۆژیای میدیا دروست کراون، گۆرانکارییان به‌سەردا هاتووه، يان گواستراوه‌تەوه. ئەمەش هونه‌ری دیجیتالی، هونه‌ری کارلیک، هونه‌ری ئىنتەرنیت و، هونه‌ری مەجازى دەگریتەوه، هەروه‌ها کاره هونه‌ریيە‌کان کە به به‌کارهینانی رۆبۆتیک، يارییه ۋېدیۆيیە‌کان، بايۆتەکنەلۆژیا، چاپى سى رەھەندى و ئەنیمه‌يشىنى كۆمپیوتەر دروست کراون. هونه‌ری میدیایی نوئی پۆلیکە کە سەرپیچى لە پۆلینکردنى ئىستاتىك دەكات لەگەل بەرددوامبۇونى فۆرمە‌کە لە فراوانبۇون و تەکنەلۆژیای نویی میدیایی لەلايەن هونه‌رمەندانەوه داهىنرا و لېكۈلەنەوەيان لەسەر دەگرىت. بۆ نمۇونە کاره‌کانى

Exonemo

Exonemo

پیکسل ئارت

هونه‌ری پیکسل جۆریکه له هونه‌ری دیجیتالی که وینه‌كان له سه‌ر ئاستى پیکسل دروست دهکرین و دهستکاری دهکرین به به‌كارهینانى نه‌رمە‌کالا‌یه‌کى دهستکاریکردنى گرافيك. ئەوهى پىناسەی هونه‌ری پیکسل ده‌کات، شىۋازى بىنراوى ناوازدە، كە تاكه پیكسل‌لە‌كان وەك بلوکى بىناسازى کە وینه‌کە پیكده‌ھىن، كار ده‌کەن. كارىگە‌رېيىه‌كە شىۋازىكى بىنراوه کە زۆر هاوشاشىوه‌ى هونه‌ری مۆزايك. هونه‌رمە‌ند Mark Bern به نموونه.

